नेपाल सरकार
गृह मन्त्रालय

कारागार व्यवस्थापन विभाग

कालिकास्थान,
काठमाडौं,

सूचना सार्वजिनक गर्ने निकायको नाम कारागार व्यवस्थापन विभाग
सूचना सार्वजनिक गरेको अवधि २०७३ आषाढ मसान्त

१ निकायको स्वरुप र प्रकृति

नेपालमा कारागार व्यवस्था

नेपालमा कारागार (जेल) को इतिहास वि.सं. १९७१ बाट शुरू भएको हो। नेपालको पहिलो कारागार, हालको कारागार कार्यालय काठमाडौं, जगन्नाथदेवल हो। यसलाई शुरूमा सदरजेल भनिन्थ्यो र अहिले केन्द्रीय कारागार पनि भनिन्छ। पहिले 'जेल' मुख्तियारको मातहतमा रहन्थ्यो र यसको प्रमुख "रोलवाला जर्नेल" रहने व्यवस्था थियो।

२००७ सालपश्चात कारागार प्रशासन गृह मन्त्रालय अन्तर्गत रहने व्यवस्था भयो। काठमाडौँ उपत्यकाका कारागारहरूको उपत्यकाञ्चल कमिशनर र जिल्ला स्थित कारागारहरूको प्रशासन बडाहाकिमको प्रत्यक्ष निर्देशन र नियन्त्रणमा सञ्चालन भएको पाइन्छ।

नेपालको अञ्चल तथा जिल्लाको विभाजन (१४ अञ्चल र ७५ जिल्ला) पश्चात् यो स्थानीय प्रशासनको नियन्त्रण र निर्देशनमा सञ्चालन हुन थाल्यो। २०१९ सालमा कारागारसम्बन्धि व्यवस्था गर्न 'कारागार ऐन २०१९' निर्माण भयो। 'कारागार ऐन २०१९' को दफा २७ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी कारागार प्रशासनलाई व्यवस्थित र नियमित गर्न कारागार नियमावली २०२० को तर्जुमा भै लागू भएको छ। गृह मन्त्रालयको कारागार व्यवस्थापन महाशाखाद्वारा सम्पादन भई आएको कारागार व्यवस्थापन तथा प्रशासन सम्बन्धि कार्यलाई अझ प्रभावकारी एवम् सबल बनाउन २०५० साल श्रावण १ गतेदेखि गृह मन्त्रालय अन्तर्गत केन्द्रीय तहमा 'कारागार व्यवस्थापन विभाग' को स्थापना भएको हो। तत्पश्चात् कारागार व्यवस्थापन र प्रशासन सम्बन्धि काम कारागार व्यवस्थापन विभाग अन्तर्गत हुँदै अएको छ। स्थानीय तहमा कारागार कार्यालयमा सम्बिन्धत जिल्लाको प्रमुख जिल्ला अधिकारीको प्रत्यक्ष निर्देशन र नियन्त्रण रहने व्यवस्था छ।

नेपालमा हाल धनुषा, बारा र भक्तपुर गरी ३ जिल्लाबाहेकका ७२ जिल्लामा कारागारहरू रहेका छन्। एकै जिल्लामा दुईवटा कारागार भएका जिल्लाहरू दाङ र काठमाडौ हुन्। दाङ जिल्लामा घोराही र तुल्सीपुर तथा काठमाडौँ जिल्लामा जगन्नाथदेवल (सुन्धारा-त्रिपुरेश्वर मार्ग) र डिल्लीबजार (चारखाल) मा कारागारहरू रहेका छन्। यसरी नेपालमा कारागारहरूको कुल संख्या ७४ रहेको छ।

नेपाल सरकार
गृह मन्त्रालय
कारागार व्यवस्थापन विभाग
कालिकास्थान, काठमाडौं
२०५०

२ निकायको काम, कर्तव्य र अधिकार

कारागार व्यवस्थापन विभागका कार्यहरू

कारागार व्यवस्थापन सम्बन्धि काम गर्ने केन्द्रीय निकायको रूपमा कारागार व्यवस्थापन विभागको स्थापना भएको हो । गृह मन्त्रालय अन्तर्गत रहेको कारागार व्यवस्थापन विभागले गर्ने कार्यहरूलाई निम्न बुँदाहरूमा उल्लेख गर्न सकिन्छ –

१. विभाग र मातहतका कारागार कार्यालहरूको निम्ति अवश्यक पर्ने वार्षिक बजेटको प्रस्ताव तयार गरी कारवाहीको नि सम्बन्धित निकायमा पठाउने र नेपाल सरकारको विनियोजन गरेको बजेट रकम अनुसार खर्चको निकासा दि लेखापरीक्षण गराउने र वेरूजु फछ्र्यौट गराउने,

२. कारागार व्यवस्थापन सम्बन्धि नीतिगत व्यवस्थाहरूको अधिनमा रही कारागार शाखाहरूको कार्यको अवश्यकता प साधन स्रोत अनुरूप निरीक्षण र सुपरीवेक्षण गर्ने,

३. कारागार कार्यालय (शाखा)हरूबाट प्राप्त मासिक प्रतिवेदन (अनुसूची ४) को आधारमा बन्दीहरूको अभिलेख तयार गर्ने

४. विभाग र विभाग अन्तर्गतका कारागार कार्यालयहरूमा कार्यरत राजपत्र अनङ्कित तहका कर्मचारीहरूलाई आवश्य अनुसार विभाग वा कारागार कार्यालयहरूमा सरूवा गर्ने,

५. विभाग र कारागार कार्यालयहरूको निजामती कर्मचारीको दरबन्दी र ती दरबन्दीमा कार्यरत कर्मचारीको अभिलेख राख

६. राष्ट्रिय पर्वहरूमा बन्दीको कैद सजायको माफी मिनाहा दिनको निम्ति कारागार कार्यालयहरू बाट निर्धारित प्र अनुसार प्राप्त सिफारिसहरूको छानविन गरी सिफारिससहित मन्त्रालयमा पठाउने,

७. वन्दीमा आश्रित बालबालिकाहरु, बिज्याइँ गरी कैद वा थुनामा परेका बालबालिकाहरु र कैद मुक्त बन्दीहरुको सु संरक्षण र हेरचाह एवम् पुनस्थापनाको कार्यमा संलग्न संस्थाहरुको अवलोकन भ्रमण गर्ने तथा ती संस्थाहरुको संर रहेका आश्रित बालबालिका, बिज्याँइ गरी कैद वा थुनामा परेका बालबालिका र कैद मुक्त बन्दीहरुको संख्यात्मक वि नियमित रुपले विभागमा पठाउन ती संस्थाहरुलाई आग्रह गर्ने,

८. आवश्यकता अनुसार मातहतका निकायहरुलाई क्रियाशिल गराई उपलब्ध साधन र स्रोत अनुरुप बन्दीको समस्य मागको समाधान गर्न प्रयत्न गर्ने,

९. ठेकिएको कैद भुक्तान भएको बन्दीहरुलाई छुटकारा दिनको निम्ति कारागार कार्यालयहरुलाई निर्देशन वा स्वीकृत दि

१०. कारागारहरुको भौतिक अवस्थाको सुदृढीकरण गर्न र वन्दीहरुको व्यक्तित्व विकास, सीप विकास, आचार सु पुनस्थापना एवम् कारागार व्यवस्थापनको आधुनिकीकरणको निम्ति परियोजना, योजना तथा कार्यक्रमको प्रस्ताव गरी स्वीकृती एवम् बजेट निकासाको निम्ति मन्त्रालयमा पठाउने र स्वीकृत परियोजना, योजना तथा कार्यक्र तोकिएको कार्यविधि अनुसार कार्यान्वयन गर्ने गराउने तथा नेपाल सरकारको नीति निर्देशन र उपलब्ध साधन र

११. विद्यमान ऐन नियम र नीति निर्देशन अन्तर्गत रही मातहतका कारागार कार्यालयहरुलाई निर्देशन दिने,

१२. बन्दीको आश्रित बालबालिका तथा बिज्याँइ गरी कैद वा थुनामा परेका बालबालिका (बाल अपराधी) को एवम् कैद बन्दीहरुको सुधार, संरक्षण र पुनर्स्थापनाको कार्यमा संलग्न सुधार गृह र संस्थाहरुसित समन्वय गरी आवश्यकता अनुसार ती संस्था वा सुधार गृहहरुसित सम्झौता गरी त्यस्ता बालबालिका, बालअपराधी र कैदमुक्त वन्दीहरुको हितको निमि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गराउने,

१३. कारागार कार्यालयहरुमा अनियमित र अनुपयुक्त काम भएको भनी विभागमा उजुरी वा गुनासाहरु आएमा त्यस्ता उजुरी गुनासाको सत्य तथ्यको छानविन एवम् पहिचान गरी आवश्यकता अनुसार कारवाही गर्ने वा सोको निम्ति सम्बन्धि निकायमा लेखी पठाउने।

३ निकायमा रहने कर्मचारी संख्या र कार्य विवरण

कारागारहरूको दरबन्दी विवरण

क्र. सं.	कारागार		रा.प. द्वितीय	रा.प. तृतीय			रा.प.अ. प्रथम			क.अ.	रा.प.अ. द्वितीय			अ.न.मि.		स.क.अ.	ह.स.चा.	का.स.
	जेलर-तह	संख्या		शा.अ.	ले.अ.	प्रा. (मे.अ.)	ना.सु.	ले.पा.	प्रा (सि अ.ह.व.)		ख.	स.लेपा	अहेव (प्रा.)					
१.	उपसचिव	६	६	७	५	१	१७	६	४	५	२	-	१	२	२		१	५६
२.	शा.अ.	५९		५८	-	-	९३	१९	५९	४	४१	४२	३	-	३	५४		२४५
३.	ना.सु.	९					९	-	९	-	६	९	-	-	-	५	-	३१
अन्यः																		
१.	केन्द्रिय कारागार अस्पताल		मे.सु. १, मे.अ.४, रेडयोलोजिस्ट १, नासु १, लेपा १, रेडियोग्राफर १, ल्या.टे.१, स्टाफ नर्स ५, हेअ १, सिअहेव २, सकअ १, अहेव २, का.स.४ कुचिकार १, भान्छे १															
२.	मनोसामाजिक अस्पताल		वरिष्ठ कन्सल्टेन्ट साइक्याट्रिक १, मे.अ.२, ना.सु.१, लेपा १, अनमि २, हेअ २, सकअ १, अहेव २															

महा-निर्देशक

पवाट प्रदान गरिने सेवा

को वडापत्र

सुविधाको प्रकार	सेवाग्राही वर्ग जनताले पुर्याउनु पर्ने प्रकृया तथा प्रमाण	शुल्क/दस्तुर	लाग्ने समय	जिम्मेवार पदाधिकारी शाखा/फाँट	गुनासो सुन्ने अधिकारी
यायिक निकायहरूको आदेशले रूमा आउने थुनुवा, कैदी वन्दीहरूको	थुनामा पठाउने नकायको स्पष्ट आदेश हुनुपर्ने।	नलाग्ने	तुरून्त	जेलर	प्र.जि.अ.
को व्यवस्था	मोटो चामल ७०० ग्राम र ४५ रूपैयाँ नाबालकलाई १. ७ महिनादेखि १ वर्षका लागि १०० ग्राम र १० रूपैयाँ २. १–३ वर्षका लागि१५० ग्राम र १० रूपैयाँ ३. ३–५ वर्षका लागि २०० ग्राम र १० रूपैयाँ ४. ५–७ वर्षका लागि २५० ग्राम र १० रूपैयाँ ५. ७–१२ वर्षका लागि ४५० ग्राम र १५ रूपैयाँ ६. १२ वर्ष माथिका लागि ६०० ग्राम र १५ रूपैयाँ	"	दैनिक	"	"
लत्ता कपडा उपलब्ध गराउने।	वैशाख र कार्तिकमा गरी वर्षको २ पटक लगाउने कपडा र २ वर्षमा एक पटक ओढ्ने ओछ्याउने कपडा पाउने।	"	तोकिएको निर्दिष्ट समयमा वितरण हुने।	"	"
स्थ्योपचार, मनोरञ्जन, शिक्ष, सदाचार, अवसर दिलाउने।	बजेटको परिधिभित्र रही उल्लेखीत सुविधा दिलाउने।	"	स्वास्थ्योपचार तुरून्त र अन्य यथासमयमा हुने।	"	"
भौतिक संरचनाको निर्माण, मर्मत संभारको	वन्दीगृह र भौतिक अवस्थाको स्पष्ट स्थितीका आधारमा।	"	नियमित रूपमा।	"	"
शतप्रतिशत कैद भुक्तान भएको आदेश न्त्र दिवस, प्रजातन्त्र दिवस तथा अन्य माफी मिनाहाको व्यवस्था मिलाउने।	वन्दीहरूको अभिलेखको आधारमा असल चालचलन सहितको सम्बन्धित जेलर र प्र.जि.अ.को स्पष्ट सिफारीस प्राप्त हुनुपर्ने।		शतप्रतिशतके हकमा ७ दिन अगावै। राष्ट्रिय पर्वमा एक महिना अगावै कारागार शाखाले विभागमा पठाउनुपर्ने र राष्ट्रिय पर्वहरूमा छुट पाउनेहरूको लागि विभागबाट ३ हप्ता अगावै मन्त्रालयमा पेश गर्नुपर्ने।	जेलर र कारागार व्यवस्थापन विभाग।	गृहमन्त्रालय
क कारागारबाट अर्के कारागारमा	कारणसहित जेलर प्र.जि.अ.को सिफारिश।	"	आवश्यकता अनुसार	माहा–निर्देशक	

हिक माग विन्तिपत्र अद सम्बन्धित व्यवस्था गर्ने।	आफ्ना माग विन्तीपत्र।	"	तत्काले	जेलर	प्र.जि.अ.
वन्दीका साथमा रहेका आश्रित मशः बालसुधार गृहमा राख्न सम्बन्धित र समन्वय गरी अवश्यक व्यवस्था गर्ने।	जेलर र प्र.जि.अ.को सिफारिश।	"	आवश्यकता अनुसार नियमित रूपमा हुने।	"	जिल्लामा प्र.जि.अ. र विभागमा माहानिर्देशक।
त्त, मित्रहरू, कानून व्यवसायीहरू तथा न्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाका वन्दीहरूसँग भेटघाटको व्यवस्था	कारागार नियमावली एवम् नेपाल सरकारले तर्जुमा गरेको नीति निर्देशन अनुरूपको प्रक्रित्या पुर्याउनु पर्ने।	"	सम्बन्धित कारागार शाखाले तोकेको निश्चित समय र आवश्यकता अनुसार हुने।	"	प्र.जि.अ.

महा-निर्देशक

५ सेवा प्रदान गर्ने निकायको शाखा र जिम्मेवार अधिकारी

कारागार व्यवस्थापन विभागको सङ्गठनात्मक संरचना र दरवन्दी

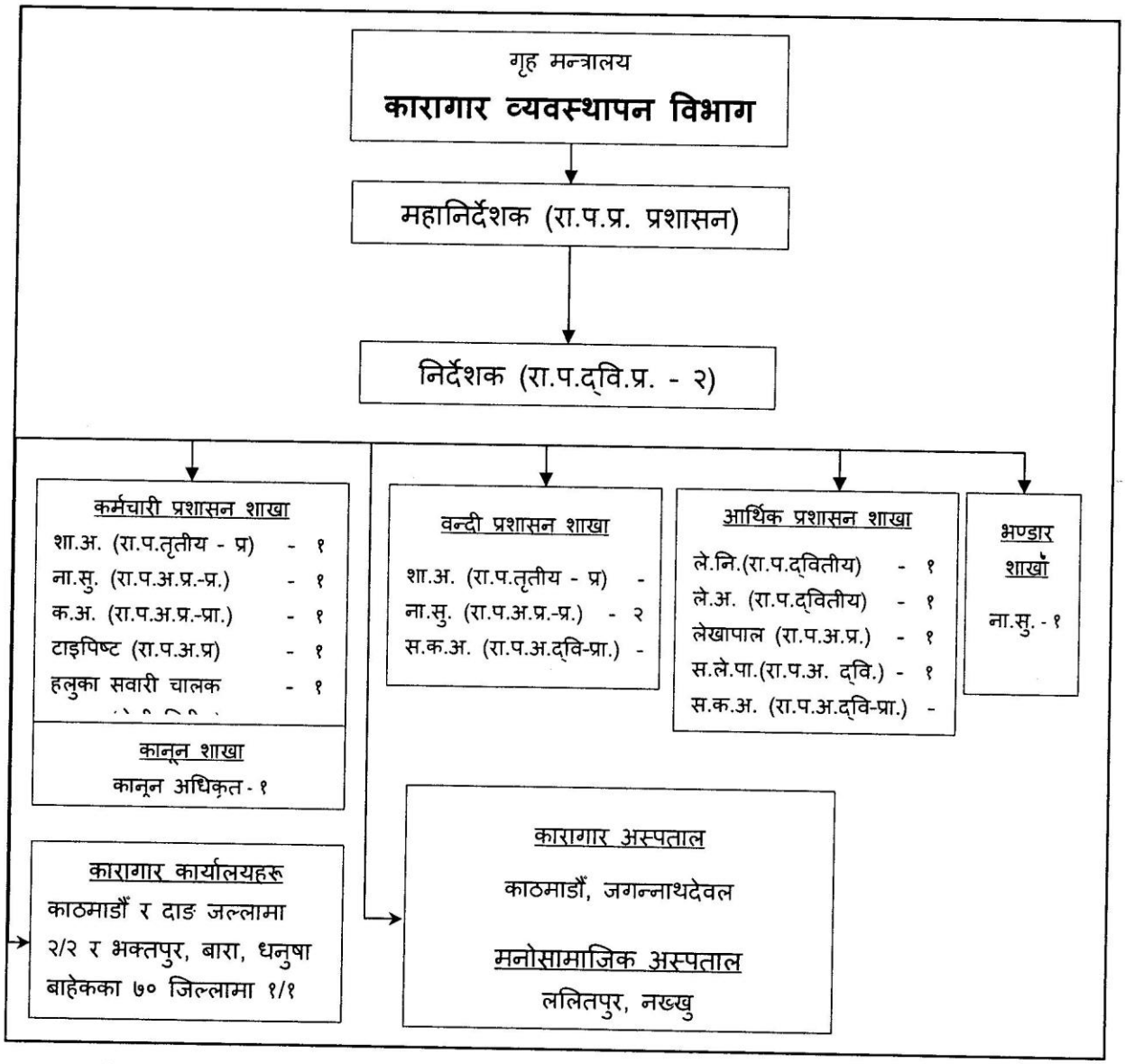

६ सेवा प्रदान गर्न लाग्ने दस्तुर र अवधी

दस्तुर कुनै नलाग्नेर अवधि प्रकृया पूरा भए तुरुन्त

७. निर्णय गर्ने प्रक्रिया र अधिकारी

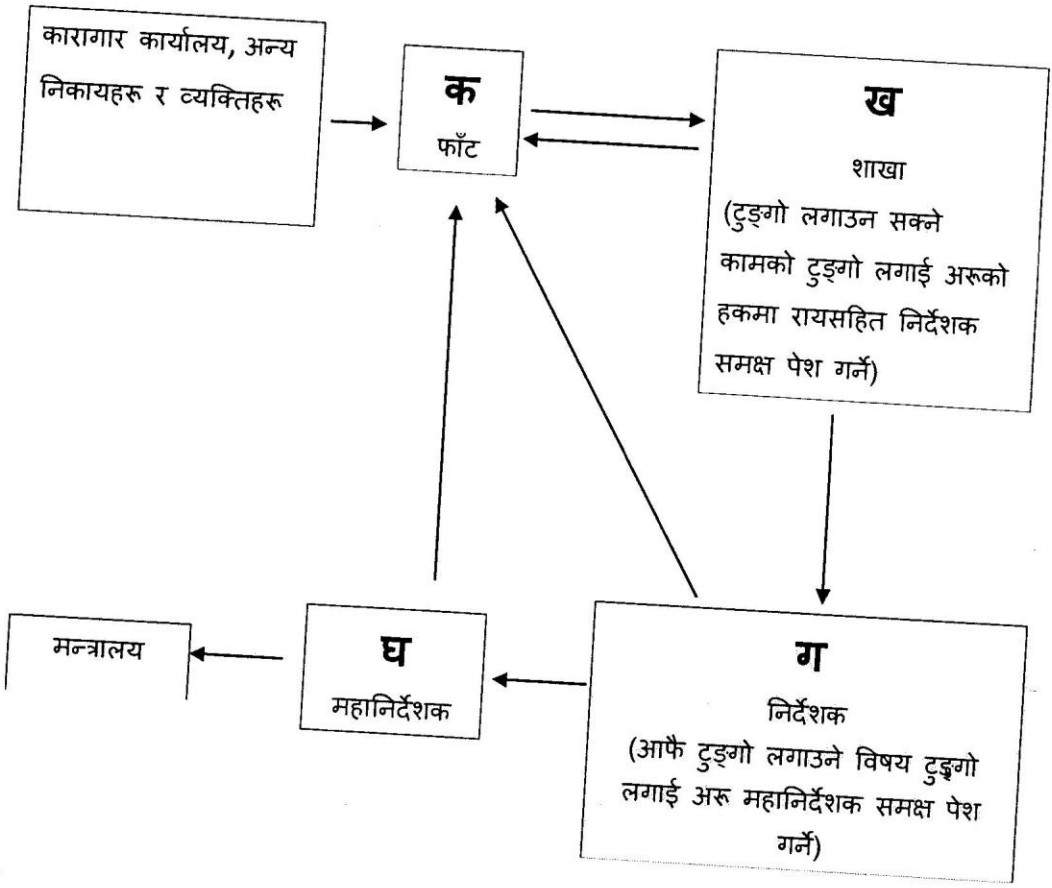

द्रष्टव्य

चक्र १ : क → ख → क

चक्र २ : क → ख → ग → क

चक्र ३ : क → ख → ग → घ → क

८. निर्णय

प्रशासनिक निर्णय उपर उजुरी सुन्ने अधिकारी श्रीमान सचिवज्यू गृह मन्त्रालय, न्यायिक निर्णय उपर पुनरावेदन अदालत ।

९. सम्पादन गरेको कामको विवरण

- ✓ कारागार नुवाकोटको Master plan स्वीकृत भै टेन्डर आहवान गरी मूल्याङकन चरणमा रहेक
- ✓ वाके नौवस्ता क्षेत्रीय कारागारको Master plan स्वीकृत भै टेन्डर आहवान गरी मूल्याङकन चरणमा रहेको ।
- ✓ भुकम्प पुननिर्माण प्राधिकरणमा निर्माण सुधारका लागि १२ करोड रुपैयाको कार्यक्रम पेश भएको ।
- ✓ ७४ वटै कारागारमा Computer ,Fax , scanner लगायत मेसिनरी औजारको पुर्वाधार व्यवस्था भएको ।
- ✓ केहि जिल्लामा सौर्य उर्जा र वायो ग्यास प्लान्ट निर्माण भएको। बाँकी जिल्लामा यस बर्ष निर्माणको लागि बजेट निकासा भएको
- ✓ कैदिवन्दीहरुको अभिलेखवद्द गर्न PMIS(Prison Management Information System) पूर्ण रुपमा लागु गरिएको।
- ✓ Mobile Application बनाउने काम अन्तिम चरणमा रहेको।
- ✓ PMIS Softwareमा SMS Integration को लागि काम सुरु गरिएको।
- ✓ ७४ वटै कारागारहरुको भौतिक अवस्थाको विषयमा शहरी विकास तथा भवन निर्माण एकाईबाट कारागार भवनहरुको निर्माण सुधार दिर्धकालीन तथा वार्षिक योजना तर्जुमाका लागि पहल भएको ।
- ✓ समसामायिक सुधार सहित कारागार व्यवस्थापन कार्याविधि २०७३,मिति २०७३।४।९ बाट कार्यान्वयनमा आएको ।
- ✓ कारागार कार्यालय कास्की, नख्खु र नवलपरासीको नयाँ भवन संचालनमा आएको र
- ✓ तुल्सीपुर,भिमफेदी,संखुबासभा,धादिङको नयाँ भवन संचालनको अवस्थामा रहेको ।

१०. सूचना अधिकारी प्रमुको नाम र पद

श्री वेदवहादुर कार्की निर्देशक (९७५१०६०९३९) , श्री हिमनाथ दवाडी महानिर्देशक (९८५११४०००७)

११ ऐन,नियम, विनयम वा निर्देशिकाको सूची

कारागार व्यवस्थापनका नीतिगत आधारहरु

१) नेपालको संविधान

२) कारागार ऐन, २०१९

३) कारागार नियमावली, २०२०
४) निजामती सेवा ऐन, २०४९
५) निजामती सेवा नियमावली, २०५०
६) मुलुकी ऐन, २०२०
७) स्थानीय प्रशासन ऐन, २०२८
८) प्रहरी ऐन, २०१२
९) भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५८
१०) प्रशासकीय कार्य फछ्र्यौट नियमहरू, २०२६
११) सर्वोच्च अदालतबाट सम्बन्धित विषयमा भएका आदेश र फैसलाहरू
१२) नेपाल सरकारको सम्बन्धित विषयका नीति निर्देशन र निर्णयहरू
१३) नेपाल सरकारले कारागार व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित विषयमा गरेका सन्धी सम्झौता र सहमतिहरू
१४) बन्दीहरूको वडापत्र, २०६०
१५) कारागार व्यवस्थापन विभाग, विभाग र मातहतका निकायहरूबाट विद्यमान ऐन कानून र कार्यक्षेत्रको परिधिभित्र रही लिए नीतिगत निर्णयहरू लगायत अन्य ऐन, नियम, निर्णय, परिपत्र आदि।

१२ आम्दानी, खर्च तथा आर्थिक कारोवार सम्वन्धी अद्दावधिक विवरण

शिर्षक	वार्षिक वजेट	निकासा	खर्च	वाँकी
चालु खर्च	११५९१०००।-	१०४५४२८६।५०	१०४५४२८६।५०	११३६७१३।५०
पूँजिगत खर्च	५३३५००००।-	३०१४६०१८।७४	३०१४६०१८।७४	२३२०३९८१।२६

१३. तोकिए वमोजिमका अन्य विवरण

नभएको ।

१४ . अघिल्लो आर्थिक वर्षमा सार्वजनिक निकायले कुनै कार्यक्रम वा आयोजना सञ्चालन सञ्चालन गरेको भए सो को विवरण

सवै कारागार प्रमुखहरुलाई वेरुजु संपरिक्षण र PMIS सम्वन्धी क्षेत्रीय गोष्ठी (विराटनगर, हेटौंडा, भैरहवा र कैलाली) मा सम्पन्न

१५ . सार्वजनिक निकायको वेभसाईट भए सो को विवरण

www.dopm.gov.np

१६. सार्वजनिक निकायले प्राप्त गरेको वैदेशिक सहायता, ऋण अनुदान एवं प्राविधिक सहयोग सम्झौता सम्वन्धी विवरण

छैन ।

१७. सार्वजनिक निकायले सञ्चालन गरेको कार्यक्रम र सो को प्रगति प्रतिवेदन

छैन ।

१८. सार्वजनिक निकायले वर्गीकरण तथा संरक्षण गरेको सूचनाको नामावली र त्यस्तो सूचना संरक्षण गर्न तोकिएको समयावधि

छैन ।

१९. सार्वजनिक निकायमा परेका सूचना माग सम्वन्धी निवेदन र सो उपर सूचना दीएको विवरण

कैलाली जिल्ला धनगढी न.पा. वडा नं घर भई हाल मानव वेच विखन तथा ओसार पसार मुद्दामा कारागार कार्यालय जगन्नाथदेवलमा वन्दी जीवन विताइ रहेका सुरेश कार्की मगरातीले सूचना पाउँ भनी दिएको निवेदनको सम्वन्धमा आवश्यक कारवाहीको लागि राष्ट्रिय सूचना आयोग समक्ष पत्राचार गरिएको ।

२०. सार्वजनिक निकायका सूचनाहरु अन्यत्र प्रकाशन भएका वा हुने भएको भए सो को विवरण

छैन ।